

ל ש א ל ה ה נ " ל (ב)

א. עם קום המדינה נתעוררה מחדש השאלה, אם ישנה אפשרות מבחינה הלכותית להקים מחדש את מוסד הסנהדרין בימינו. עפ"י מקורות הגמרא המפורשים כל חברי הסנהדרין צריכים להיות סמוכים, ורק סמוך מפי סמוך עד משה רבנו ע"ה ראוי לסמוך אחרים (סנהדרין י"ג, רמב"ם פ"ד מה' סנהדרין ה"א). שלשלת סמיכה זו נפסקה בשעתה כשבטל הישוב בא"י הואיל ואין סומכים אלא בא"י (סנהדרין י"ד). ולפי"ז אין כיום אפשרות לסמוך. חוץ מזה יש מקום לדון אם נמצאים בדורנו חכמים הראויים להסמך שכן אין סומכים אלא „לחכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה" (ירוש' חגיגה פ"א ה"ח, רמב"ם שם ה"ח).

הדיון מתרכז מסביב לחידושו של הרמב"ם על אפשרות סמיכה גם בדרך אחרת. „נראים לי הדברים — כותב הרמב"ם בהלכותיו (שם הי"א) — שאם הסכימו כל החכמים שבא"י למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להם לדון דיני קנסות, ויש להם לסמוך אחרים. א"כ למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל (סנהדרין י"ד). ? — לפי שישראל מפוזרים, וא"א שיסכימו כולן". ויסוד לחידושו זה מבואר בדבריו בפיה"מ (סנהדרין פ"א מ"א, בכורות פ"ד מ"ג) „שאם לא תאמר כן, א"א שתמצא בי"ד גדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים, והקב"ה יעד שישוּבו, כמו שנאמר „ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה, אחרי כן יקרא לך עיר הצדק", וזה יהיה בלא ספק כשיכון הקב"ה לבות בני אדם, ותרבה זכותם ותשוקתם לשם ית' ולתורה, ותגדל חכמתם לפני בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא". ומספיקה הסכמת בני א"י לבד „לפי שבני א"י הם הנקראים קהל, והקב"ה קרא אותן „כל הקהל" ואפילו היו עשרה אנשים, ואין משגיחים לזולתן בחו"ל כמו שבארנו בהוריות (פיה"מ בכורות הנ"ל וראה גם רש"י הוריות ג' „דאותם שבחור"ל אינם מן המנין"). והשאלה היא אם יש לעשות מעשה על סמך חידוש זה של הרמב"ם.

ב. בשעתה עוררה שאלה זו פולמוס גדול בין חכמי צפת לחכמי ירושלים. בשנת ה' אלפים רצ"ח ליצירה התעוררו חכמי צפת, ובראשם החכם המופלא רבי יעקב בי רב זצ"ל, ועשו מעשה עפ"י דעת הרמב"ם הנ"ל, ובמעמד חכמי צפת סמכו לרבי יעקב בי רב והוא סמך עוד כמה מחכמי צפת.

הניע אותם לכך הצורך שהרגישו באותה שעה. הרבה אנוסים הגיעו אז לא"י מארצות השמד, ומועקה גדולה בלבם על שלא עמדו בנסיון ונכשלו בחיובי כריתות ומיתות בי"ד. חוץ מזה היו גם כאלה ביניהם שבדעתם שאין להם כפרה על כל מה שעשו בעבר, נמנעו גם מלשנות דרכם להבא. תקנה גדולה היתה לאנשים אלה לקבל

עונש מלקות מידי בי"ד כדי להפטר מעונש כרת שכן „כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתותם” (מכות פ"ג), אלא שמכיון שלא היו בי"ד סמוכים א"א הי' להוציא את זה לפועל. היה איפוא הכרח למצא דרך לחידוש הסמיכה¹. אולם מעשה זה עורר התנגדות חריפה של החכם המופלא הירושלמי רבי לוי בן חביב (הרלב"ח) והסכים אתו גם החכם המופלא רבי דוד בן זמרה (הרדב"ז). קונטרסי פולמוס נתחברו ע"י שני הצדדים בשאלה זו, עד שלבסוף נתבטלה שוב הסמיכה ארבעה דורות לאחר חידושה.

ננסה בזה קצת לברר את צדדי הספק וההשגות שנשמעו בענין זה ע"י שני הצדדים. מובן שאין כאן הכונה להוציא מתוך זה מסקנה מוחלטת הלכה למעשה.

ג. התנגדות הרלב"ח והרדב"ז מבוססת על שלשה נימוקים עיקריים ונביאים בזה אחד אחד ונעיר עליהם כפי שנראה לענ"ד. הנימוק הראשון הוא שהרמב"ם עצמו סיים הלכה זו במלים „והדבר צריך הכרע”, ופירשו שכונת דבריו האחרונים טובב על עצם חידושו הנ"ל, כלומר שאף הוא עצמו לא החליט דבר זה בכירור. ואם הרמב"ם עצמו מסופק בדבר, איך נעשה מעשה על פיו.

המהר"י בי רב פירש אמנם סיום דברי רמב"ם אלו „והדבר צריך הכרע” שזה חוזר רק על מש"כ שם בסוף דבריו „ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולם” וכונתו שאעפ"י שאין סומכים אלא בשלשה (סנהדרין י"ג: ורמב"ם שם ה"ג וה"ה) מ"מ מספיק שרק א' מהם יהי' סמוך, ובוהו הוא שסיים שצריך הכרע שמה צריך דוקא שיהו שלשתם סמוכים.

אולם הרלב"ח והרדב"ז לא רצו לקבל פירוש זה „והוא ודאי ליתא, כי דבר זה אין צריך הכרע, שהרי הוא כתב למעלה שהוא בשלשה, והוא שיהיה אחד מהם סמוך מפי אחרים (שם ה"ג) כאשר הוכחנו מהאיך דר' יהודא בבא. ומה שכתב הכא בא לחדש שאם יש סמוך מפי סמוך אין צורך דעת חכמי א"י אלא דן דיני קנסות, ודבר ברור הוא ואי"צ הכרע. על כרחך מה שכתב „והדבר צריך הכרע” ארישא קאי. עוד טוען הרלב"ח (קונטרס הסמיכה דף ס"ו) שגם לפי חידושו של הרמב"ם צריכים כל החכמים להיות במעמד אחד שאל"כ אינו מובן תירוצו של הרמב"ם על מה שהיו מצטערים על ביטול הסמיכה לפי שישראל מפוזרים „ומה בכך והלא בא"י קרובים זל"ז והיו יכולים להסכים על הסמיכה ע"י שלוחים או ע"י אגרות”. וחידוש הסמיכה לא היה במעמד כל חכמי ישראל.

נוסף ע"ז מערערים הרלב"ח והרדב"ז על עצם היסוד שעליו בנה הרמב"ם את שיטתו. שכל דברי הרמב"ם בנויים על ההוכחה שאל"כ אין יתכן חידוש סנהדרין טרם בוא הגאולה השלימה, וע"ז מעיר הרדב"ז (בפירושו על הרמב"ם) „ומי יתן

---

1) ע"י מאמרו המקיף של הגרי"ל מימון שליט"א („סיני” חוברת ט"י תשי"י עמודים קל"ג—קל"ד) שהדגיש בצדק שעיקר כונת מחדשי הסנהדרין לא היתה מצד ענין זה של אפשרות ההלקאה אלא בזה שראו בחידושה צעד להחשת הגאולה עפ"י הנחת הרמב"ם ש„ואשיבה שופטיך” הוא מאותות הגאולה וקודמת לה.

וכן הדבר מפורש בקונטרס השני של מהר"י בי רב („סיני” ז'—ח' תשי"י עמ' ל"ב) „ראיתי כל מה שהאריך בענין המלקות ועשאו שהוא תכלית לסמיכה מה שהוא אחד מהענפים היותר קטנים”.

ואדע, שהרי אליהו בא לפני המשיח כמבואר בכתובים ובדברי חז"ל, והרי הוא סמוך ויסמך אחרים לפני בא המשיח. ותו דבני ראובן עתידים לבא ולעשות מלחמות לפני בוא המלך המשיח, ומאן לימא לן שלא יהי בהם סמוך מפי סמוך והוא יסמך אחרים. ותו שאמרו במדרשות שהמשיח יתגלה בגליל ויחזור ויתכסה, ומאן לימא לן שלא יסמך ביד בזמן שיתגלה בתחלה. ואפשו שמתוך קושיות אלו זולתם לא סמך על מה שכתב בפיה"מ וכתב בפסק „והדבר צריך הכרע“. וכן העיר גם הרלב"ח (שם דף ס"א), והוסיף עוד שגם אין הדבר ברור שהסנהדרין תחודש לפני ביאת המשיח. ועל דברי הרמב"ם בפיה"מ (כפי העתקת הרלב"ח בדבריו מתוך פיה"מ בערבית, ולפנינו קטע זה אינו) „ושמא תאמר כי המשיח יסמך אותם, עם היותם בלתי סמוכים, זה שקר, לפי שכבר ביארנו בתחלת דיבורנו כי המשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה, לא במוזכר בה בפירוש ולא במה שקבלנו מפי השמועה. ויראה לי כי הסנהדרין ישובו קודם הגלות המשיח, וזה יהיה מאותותיו, שכן אמרו אשיבה שופטיך וכו', ע"ז משיב הרלב"ח „כי לפי האמת אין הסמיכה בזמן על ידו ועל ידי אליהו הנביא חדוש בדת, שהרי לפי קבלתנו אליהו חי עדיין, והרי הוא סמוך מפי סמוך. גם המשיח עצמו כיון שיהי גדול ממרע"ה כמאמרם ז"ל (כונתו כנראה למדרש עה"פ „הנה ישכיל עבדי זה מלך המשיח, ירום ונשא וגבה מאוד, ירום מן אברהם שכתוב בו הרמותי ידי, ונשא משה שכתוב בו כי תאמר אלי שאהו בחיקך, וגבה ממה"ש שנאמר וגובה להם וכו', תנחומא תולדות י"ד, ילקוט ישעי' רמז של"ח), וזה יהי על ידי שיסמוך אותו אלקנו ית', אינו דבר חוץ מן הדין שגם הוא יוכל לסמוך, כי אין זה חידוש בדת, שהמצוה מה"ת היא שלא יוכל אדם לדון דיני קנסות, במשל, אלא אם יהי סמוך. וזאת הסמיכה שלו די בשתהי על ידי סמוך אחר, וכש"כ אם יהיה סמוך ע"י הב"ה כמו שהי' מרע"ה. ואין זה חידוש מצוה אלא חידוש מעלה באותו סמוך (שבדן ס"ו).

ד. ונלענ"ד להעיר בדבריהם. אין ילהתעלם שגם פי' הרלב"ח והרדב"ז בדברי הרמב"ם דחוק ואין דברי הרמב"ם עולים יפה, שכל הסיפא של הרמב"ם שאם היה סמוך אינו צריך דעת כולם היא לכאורה מיותרת, כי משום מה יעלה על דעתנו שסמוך מפי סמוך יהיה זקוק להסכמת חכמי א"י, והרי „כל דברי הרמב"ם בתכלית הדיוק" (מכללי הרמב"ם). וע' בס' „חזון איש" (ליקוטים סוף מעשרות) שפירש שדברים אלה של הרמב"ם אינם ענין בפני עצמו אלא הם המשך לדבריו הקודמים שמתרץ על מה שהקשה א"כ למה היו חכמים מצטערים על הסמיכה, שהוא משום שישראל מפוזרים ואי אפשר שיסכימו כולם. ובוה מסיים שע"י שסמך לזקנים הללו ממילא היתה כאן סמיכה סמוך מפי סמוך, ובוה לא הי' צריך כבר לדעת כולם. אבל גם זה אינו מספיק שאין דרכו של הרמב"ם להאריך ולחזור על דברים שהם טובנים מאליהם. ולשון הרדב"ז עצמו נראה שראה גם הוא שהרמב"ם בא לחדש משהו בדבריו „ומה שכתב הכא בא לחדש שאם יש סמוך מפי סמוך אין צריך דעת חכמי א"י אלא דן דיני קנסות“. וזה תמוה לכאורה, מה חידוש יש בזה. והנ"ל שאכן בא הרמב"ם לחדש בדבריו אלה ושפיר ניתן לומר שע"ז סובב מה שמסיים שהדבר צריך הכרע, כי אין זה באמת פשוט כל עיקר. והשאלה היא אם סמוך מפי סמוך זקוק להסכמת שאר החכמים או שגם כשמתנגדים לזה הרי הוא סמוך. כי מצינו בגמרא שאם אין הסכמת החכמים אינה סמיכה, שמקשה הגמרא

(סנהדרין י"ד) ור' מאיר ר' יהודה בן בבא סמכי, והאמר רבב"ח אר"י כל האומר ר"מ לא סמכו ר"ע אינו אלא טועה — סמכי ר"ע ולא קיבלו, סמכי ר"י ב"ב וקבלו. ופירש"י במ"ש לא קיבלו „לפי שעדיין הי' בחור“. וכ"ה באגרת רב שרירא גאון „ולא קיבלוה דהוה יניק“. וכ"ה בעין יעקב ובש"ס כת"י מינכן וכת"י קלסרוהא (ועי' הגהות יעב"ץ שם). הרי לנו בפירוש שמכיון שלא הסכימו חכמי הדור לסמיכתו לא היתה זו סמיכה והי' צריך להסמך פעם שני'. אלא שיש מקום לומר שהוא רק משום שהי' צעיר לימים והיתה סמיכה זו שלא כנהוג ומקובל ע"כ לא היתה סמיכתו סמיכה (ועי' לזה עוד סנהדרין שם י"ג: ושמעון התימני דן לפנייהם בקרקע ופירש"י תלמיד הי' ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה. וכן עוד שם דנים לפני חכמים שמעון בן עזאי ובן זומא ופירש"י חמשתם לא באו לזקנה. וכן רש"י שם י"ד. ד"ה אלא סמיכה, שאפי' חכמים הבאים לכלל זקנה וכו', שמכל זה רואים שלא הי' נהוג להסמך את הצעירים, רק במקרים יוצאים מן הכלל וכגון אצל ר"א בן עזרי'). או אולי מכיון שהיתה הסמיכה שלא כרגיל יתכן שר"ע עצמו הטיל תנאי בסמיכתו ע"מ שיסכימו חכמי הדור אתו. אבל זקן שהוסמך ע"י סמוך גם כשאין מסכימים יתכן לומר שחלה הסמיכה. היוצא מדברינו שאין הוכחה ברורה לענין סמוך מפי סמוך אם זקוק להסכמת שאר החכמים או לא. וזהו שכתב הרמב"ם „שאם הי' סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולם“ והיינו שאעפ"י שאינם מסכימים מ"מ הסמיכה חלה. וסיים ע"ז „והדבר צריך הכרע“, שאין הדבר פשוט כ"כ מכיון שמצינו שסמיכת ר"מ נתבטלה כיון שלא היתה עפ"י הסכמה, שמא נאמר שכל סמיכה דורשת הסכמת החכמים וכל עוד שהם מתנגדים אינה סמיכה.

נמצא שדבריו מוסבים באמת רק על סיוס ההלכה, אבל במ"ש לפני כן שבהסכמת חכמי א"י אפשר לחדש את הסמיכה בזה לא נסתפק הרמב"ם כלל וכמו שנקט בודאות גמורה בפיה"מ².

וכדאי לציין שהמאירי מביא דברי הרמב"ם „כתבו גדולי המחברים, שאם היו כל דייני א"י וחכמיה במעמד כללי והסכימו למנות דיינים ולסמכם עושים, ויש להם אחר כן לסמוך אחרים ולדון דיני קנסות, ולא היו חכמים מצטערים על הסמיכה שלא יבטלו דיני קנסות, אלא מפני שישראל היו מפורזים ואי אפשר שיסכימו כולם“ (ביהב"ח לסנהדרין שם), ולא הזכיר כלל שהרמב"ם נסתפק בדבר. מזה נראה שגם הוא פירש שסוף דברי הרמב"ם אינם מוסבים על הלכה זו אלא לסוף דבריה, וכנ"ל. [אלא שמאידך גיסא, רואים אנו שגם המאירי נוקט בדעת הרמב"ם שרק במעמד כללי של כל חכמי א"י יכולים לסמוך, וכדעת הרלב"ח].

וע"ע דברי הגאון רמ"ש הכהן זצ"ל בס' „משך חכמה“ שכ' וז"ל: „ולענין העיקר כשיטת רבנו וידו החזקה, ובקיצור דשיטתו כך הוא (בענין קדוש החדש) וכו', והשתא שאין בי"ד סמוך אף בא"י אנו מקדשים חדשים עפ"י חשבון, היינו שאנו יודעים שבני א"י מקדשים יום זה לר"ח עפ"י חשבונם. והטעם שאם אין בי"ד סמוך תליא רק בבני א"י הוא דשיטת רבנו בפירוש המשנה ובחיבורו בהכרע, כי אם רצו ישראל שבא"י לסמוך זקנים הרי הם מוסמכים, אם כן בקדוש החדש סגי בחשבון בני א"י, שחויגן שדין סמוכים יש לקיבוץ הכללי להסמך זקנים כמו

בי"ד סמוך א"כ חשבונם כדין חשבון בי"ד סמוך, וזה נכון בס"ד. ועיין וראה כי דיני סמיכה המה דומים להל' קידוש החדש, ובזה סרו תמו הקושיות והמבוכות אשר העיר הרמב"ן וחשב לרמב"ם טועה חלילה. וכמדומה לי שבוזה יהרסו גם דברי רלב"ח בקונטרס הסמיכה ואכמ"ל. והענין עמוק וחתום באוצרות רבנו ולפענ"ד כמו שכתבתי ודר"ק. ובזה יצא לנו טעם נפלא וכו' דלפמש"כ הרמב"ם בפיה"מ בריש סנהדרין די יהיה בי"ד בארץ ישראל טרם ביאת משיח וקיבוץ גלויות עיי"ש דבריו הנעימים. וכן מפורש בירוש' מע"ש פרק כרם רביעי, ז"א שבענין ביהמ"ק יהי' קודם מלכות בי"ד. עכ"ל.

הרי לנו שגם גאון זה נוקט שדברי הרמב"ם בהכרע נאמרו ולא נשאר בהם ספק, ושיטתו לענין קיד"ה ג"כ קשורה ביסוד חידוש זה.

ה. אף בהנחת הרלב"ח (לעיל אות ג') שיתכן חידוש הסמיכה ע"י המשית, ואין זה חידוש בדין כי יהי' סמוך מפי הקב"ה, או ע"י אל"י הנביא שהוא סמוך, נ"ל להעיר איזה הערות: א) אין זה עדיין ברור אם גם מי שמעלתו גדולה ביותר יש לו כוח לסמוך שכן נאמרה ההלכה שאין חכם נסמך אא"כ הי' ע"י סמוך מפי סמוך עד מרע"ה מקבל התורה ונותנה לישראל, ורק סמוך הבא מכח מ"ר הוא שיכול להסמיק, וע"כ אף אם יהי' סמוך מפי הקב"ה יהי' זה חידוש ושינוי בהלכה כפי שנתקבלה בתורה שבע"פ, ומעתה אין נביא רשאי לחדש דבר זה.³

ב) גם עצם ההנחה שהמשיח יהי' גדול ממרע"ה נראה שאין דעת הרמב"ם כן שהרי כתב „שאותו המלך (המשית) שיעמד מזרע דוד בעל חכמה יהי' יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו" (ה' תשובה פ"ט ה"ב). הרי שלא נקט בלשונו אלא „קרוב" אבל לא ממש בדרגתו, מכש"כ שלא יהי' גדול ממנו. וכן קבע הרמב"ם בי"ג העיקרים שמרע"ה „הי' אב לנביאים הקודמים לפניו ולבאים אחריו". ואפ"ל שלפי הרמב"ם אגדות חלוקות זע"ז בשאלה זו. ומה שהבאנו לעיל (אות ג') שיהי' גדול ממ"ר הוא כאותה דעה הסוברת במש"נ „ולא קם כמשה" בנביאים לא קם, אבל במלכים קם (ר"ה כ"א:). והרמב"ם סובר כדעה השני' שנאמרה שם שלא קם כמותו גם במלכים (וראה באגרת בקורת לגאון מהרי"צ חיות דף ה' שכו' שלא מצא מקור לדברי הרמב"ם וכנראה הי' לפניו מקור שהוא בלתי ידוע כיום. וראה עוד גם בס' העיקרים מאמר ג' פ"כ). ואפשר לומר עוד שדברים אלה לא נאמרו אלא דרך גוזמא, או שאין הכונה לענין גדלות המשית בנבואה אלא בבחינת קבוץ גלויות וגאולת ישראל ונשיאתם אל הארץ כמש"כ האברבנאל (ישעי' פ' נ"ג) „שאיך אפשר שבן אדם ינשא ממש שהעידה התורה עליו ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (שם ועי' גם „כלי פז" שם פנ"ב שפירש

3) אין מתקבל על הדעת שסמיכה איש מפי איש עד מרע"ה יהא כוחה עדיף מסמיכה מפי הגבורה ואין בזה שום חידוש או שינוי הלכה כי עיקר כוחה של סמיכה זו מכוחו של מ"ר אף היא בעיקרה באה מכה זו שמרע"ה נתמנה מפי הגבורה כרש"י סנהדרין ט"ז: ד"ה „דאוקי". והיכן יש לנו גילוי דעת בתורה שרק בדרך זו של איש מפי איש מוכרחה להיות הסמיכה ואילו מינוי ישיר מפי הגבורה לא. זה לא שמענו מעולם וזה מנוגד לסברא הפשוטה שלא יתכן שהעיקר שממנו הסמכות יהא גרוע מתולדות תולדותיו. העורך

ג"כ קרוב לזה). ולפי ודאי אין מזה תשובה לרמב"ם שרק מכח נביאותו של משה נמשכת הסמיכה ולא משום כח נבואה אחרת שהיא בדרגה נמוכה ממנו.

ו. וגם הקושיא השני שמא תוקם הסנהדרין ע"י אליהו הנביא נראה שהרמב"ם אינו חושש לה, לפי ששיטתו שהגאולה תהי' בדרך הטבע ו"אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד" (ה' מלכים פי"ב). וממילא אינו נוטה לפרש גם את דברי הכתוב הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא כפשוטם, שהכונה לאלי' שחי בימי אחאב, שכ"כ שם (ה"ב) "....ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא וכו' ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו. הרי שדעתו נוטה יותר שלא יהא זה אלא נביא אחר (ועי' תומים ח"מ סי' א' סק"ב ופילתי בסוף בית הספק שכ' שהרמב"ם נסתפק בזה), וא"כ ודאי שלא יהא בכוחו להסמיק.

חוץ מזה מעירים מגמרא עירובין (מ"ג:): והא לא אתא אלי' מאתמל אלא אמרינן לבי"ד הגדול אתא. הרי שאל"י עתיד לבא לבי"ד הגדול, ומכיון שבי"ד קיים עוד לפני בואו של אליהו בע"כ שתתחדש הסמיכה על ידי ישראל וחכמיה. הרלב"ח עצמו כבר הרגיש בזה וביאר דברי הגמרא על פי הריטב"א שם שכ' במ"ש לבית דן הגדול אתא "פירוש ללשכת הגזית מקום בית דין הגדול כי שם יגלה בתחלה". ופירש כונתו שבא לומר שלא נפרש הגמרא כפשוטה שבי"ד הגדול יהיה קיים גם לפני כן. כי זה ודאי לא יתכן כיון שאין סמוכים וזהו שמדגיש הריטב"א "למקום בי"ד הגדול" כלומר שיבא למקום שיהי' חכמי וגדולי ישראל שאל"כ מה משמיענו בזה הלא ידוע שמושבו של בי"ד הגדול בלשכת הגזית (שם דף ע"א וראה עוד תומים סי' א' סק"ב).

אולם ניתן לפרש דברי הריטב"א כפשוטם, שבא לומר שלא נפרש לבי"ד החשוב שבדור אלא שיתגלה לבי"ד הגדול ממש היושב בלשכת הגזית (ועי' בס' משפטי עזיאל למרן הרב הראשי וראשל"צ מ"ה עזיאל שליט"א ח"ג סי' ב' שפירש באמת הכונה לבי"ד חשוב שבדור). ועי' בהגהות הגר"צ חיות לעירובין שם שכתב ג"כ שמכאן ראי' ברורה לשיטת הרמב"ם בפיה"מ שגם בזה"ז יש אפשרות סמיכה. וקושיית הרדב"ז מבני ראובן שעתידים להתגלות, ומאן לימא שאין בהם סמוך מפי סמוך" תמוהה ביותר, שאפי' אם יתקיימו הדברים כפשוטם, מאין ימצא אצלם סמוך מפי סמוך הרי במקום גלותם שהוא חו"ל אין סמיכה כמפורש בגמרא (סנהדרין י"ד) וברמב"ם (שם פ"ד ה"ו), וצע"ג.

ז. הנימוק השני שבגללו התנגדו הרלב"ח והרדב"ז לחידוש הסמיכה הוא מכיון שאין סומכים אלא לחכם מופלא שראוי להורות לכל התורה כולה, ורחוק בעיני שיש בדור הזה מי שראוי להורות בכל התורה כולה" (הרדב"ז בפירושו שם, והרלב"ח דף ס"ב), ומקור הלכה זו הוא בירוש' (חגיגה פ"א ה"ח).

לכאורה משמע שהלכה זו מיוחדת רק לדין סמיכה (עי' קצוה"ח סי' ז' ס"ק א' וב' ומנ"ח תצ"א), ברם מדברי הרמב"ם משמע שגם לענין נטילת רשות (להתמנות דיין) ג"כ נאמרה הלכה זו שכ"כ בפיה"מ (בכורות פ"ד מ"ד) "מי שאינו מומחה ונטל רשות, זה אין צד וענין למנותו, שלא יתן בי"ד רשות למי שאינו מומחה, לפי שאינו מועיל כל עיקר. ולא עוד וכו' ועוד נתבאר בתגיגה דבני מערבא שאסילו למנותו לדבר אחד אינו מותר עד שיהי' חכם בכל

דיני התורה, אמרו אע"ג דאת אמר ממנין זקנים לדברים יחידים, והוא שיהיה ראוי לכל הדברים". אבל שם יש לראות בדברי הרמב"ם שאין הכונה שיהיה בקי בכל התורה כולה ממש שכ"כ שם, "ואם הי' משותף בכל הגמרא, ויש לו כח במסכתא מן המסכתות ושואלים אותו שאלה באותה מסכתא הוא משיב עליה כראוי הרי ראוי למנותו בעירו ונותנים לו רשות בזה וכשנותנים לו רשות הרי הוא נוטל רשות. אם היה גדול בחכמה עד שמשיב כראוי בכל הגמרא הרי זה ראוי למנותו ראש ישיבה וכו'". הרי משמע מדבריו שזה נקרא חכם בכל התורה כולה, שאל"כ הרי אין לתת לו רשות וכנ"ל. ואם כך הי' בימיהם שלא היו הספרים מצויים והיתה הבקאות נחוצה להוצאת הפסק על בוריה, מכש"כ בימינו, שכל התורה כולה כתובה ומפורשת ע"י הראשונים והאחרונים וספרי הפוסקים מצויים, וכל מי שיש לו ידיעה כללית בש"ס ויודע לתת וליתן כדרכם של ת"ת, ודאי שזה מספיק לנידון דידן. וע"י בש"ת חשב"ץ (ח"א סי' ל"ג) שאף אם לא למד קדשים וטהרות הרי הוא ת"ת גמור וממנים אותו פרנס על הציבור ומנדה לכבודו, "לפי שלא מצאו אנשי חיל ידיהם ללמוד כ"כ" (וע"ע בש"ת מנחת יעקב סי' א').

ת. גם דברי הרמב"ם בהלכותיו מוכיחים כן שכ"כ: "כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים אחד ראוי ללמד בכל התורה כולה ואחד יודע לשמע ויודע לשאול להשיב ואין מושיבים בה סנהדרין וכו'. סנהדרין שיש בה שנים אלו אחד ראוי לשמוע ואחד ראוי לדבר הרי זו סנהדרין וכו'" (ה' סנהדרין פ"א ה"ה ו'). וכי הכ"מ שם: ואחד יודע לשאול ולהשיב כלומר בכל התורה כולה, והשאר נראה שצריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אעפ"י שאינם יודעים להשיב בכל התורה וכו'. והרי כל חברי הסנהדרין צריכים להיות סמוכים, ומכאן מוכח בבירור שא"צ שיהא ראוי ללמד ולהורות בכל התורה כולה. ואפשר עוד להוכיח שאין הכונה לבקי בכל התורה כולה ממש ממה שאמרו בגמרא והביאה הרמב"ם להלכה (סנהדרין ל"ו ורמב"ם שם פ"א ה"י): "תלמיד שהי' חכם ומבין היה מתוסר קבלה, הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא צריך לה בדין זה והוא דן עמו בדיני נפשות". הרי שאף שחסרה לו הקבלה יכול להיות סמוך, שהרי מי שאינו סמוך אינו דן די"נ.

וכן מסיק בקצוה"ח (סי' ז' סק"ב) שרק אם אינו ראוי להורות בכל התורה כולה מחמת מום שבגופו כגון סומא וכי"ב שאינו ראוי מטעם זה לדון די"נ, פסול גם לדיני ממונות, אבל אם החסרון הוא מפני שאינו יודע כל חלקי התורה, ראוי לסמיכה למה שיודע, שהרי בידו ללמוד ולהשתלם להיות ראוי להורות גם בענינים אחרים (וע"י מנ"ח תצ"א ויפה עינים, סנהדרין ה'). שגם הם עמדו ע"ז, אלא שדחו שאין ה"ראיה מכרעת). אולם עיי"ש.

ט. הנימוק השלישי להתנגדות הרלב"ח לחידוש הסמיכה הי' משום שלפי דעתו בהתחדשות הסמיכה יהא צורך גם לחדש את קביעות החדשים עפ"י הראיה וכן עיבור השנה (עי' רמב"ם הי' קדוש החדש פ"ה א"ב), דבר זה יהא כרוך בקשיים מחמת שיצטרכו לדאוג להודיע על הקביעות במקומות הנדחים בכל קצוי תבל, מה שאין צורך בזה עכשו שהזמנים מקודשים עפ"י החשבון שבידינו. ושלא כדעת המהר"י כי רב שמה שר' הלל הנשיא קידש בשעתו כל החדשים ועיבר השנים הי"ז קבוע ומקודש גם לזמן שתתחדש הסנהדרין. ודעת הרלב"ח שהלל לא תיקן אלא

לזמן שאין סנהדרין אבל לכשתחזור הסנהדרין מחויבים לקדש עפ"י הראיה (שם דף ס"ד).

ונראה להביא רא"י לדעת המהר"י בי רב מפרקי דר' אליעזר (פ"ח): „וכשם שנתמעטו העיבורים מישראל בשעבוד מצרים, כך עתידים לימעט בסוף שעבוד מלכות הרביעית עד שיבא מלך המשיח וכו'". הרי מזה מפורש שלדעת הרמב"ם שהסנהדרין תחודש לפני מלך המשיח וכנ"ל, מ"מ קידוש החודש והעיבור לא יהא הדבר בידם, והיינו בהכרח מצד שקידוש ר' הלל לבית דינו שקידשו החדשים עד בא המלך המשיח קיים ועומד.

ואפ"י לדעת הרלב"ח יש עצה בדבר שלא יסמיכו לענין קידוה"ח, שהרי מצינו שאפשר לסמוך ולמנות לדברים מיוחדים (רמב"ם פ"ד ה"ח). הרלב"ח אמנם אינו נוטה לקבל דרך זו. הוא טוען שאין צורה זו של מינוי רק לדברים מסוימים שייך רק בזמן שישנם סמוכים אחרים לענינים אלה, אבל לא כשאין שום סמוכים. מ"מ אין לדברים יסוד מוצק בראיה ואם מצד הסברא יש פנים לכאן ולכאן ואין לדבר הכרע. י. דברי הרמב"ם מובאים חוץ מהמאירי גם בחי"ד הרשב"א לב"ק (ל"ו):

בתירוץ על קושיא, במ"ש בגמרא „ההוא גברא דתקע לחכמיה וכו' ופירש"י שזה ה"י חופס משלו דאל"ה לא מגבינן ליה בבבל ותמה על פירוש זה ומסיק שהמדובר כשהזמין לדין לא"י אלא שהקשה ע"ז „דבזמנא לא היה סמוך בארץ שאילו היה סמוך אף בחו"ל נמי יגבו שאין הדבר תלוי אלא במומחים וסמוכים מדכתיב אלקים. אלא שראיתי לרמב"ם ז"ל שכתב מסברא שאילו הסמיכו כל חכמי א"י לסמוך סמוכים אעפ"י שאין סומך אלא סמוך, הנ"מ חד סמוך עם שנים שאינם סמוכים או אפילו שלשתם סמוכים, אבל הסכימו לכך כל חכמי ישראל הרשות בידן לסמוך, עכ"ל.

הרלב"ח הבין כונת הרשב"א שבזמן שיש סמוכין בארץ, גם שאינם סמוכים כל שהם מומחים דנים דיני קנסות בחו"ל, ותמה ע"ז שמנין לה, שלא אמרו אלא שהדיינים הסמוכים בארץ יכולים לדון גם בחו"ל, אבל שאינם סמוך ודאי אינו יכול לדון (שם דף ע"ב). והוא משום שהביא הגירסא ברשב"א „שאין הדבר תלוי אלא במומחים מדכתיב אלקים, אולם לפנינו הגירסא „שאין הדבר תלוי אלא במומחים סמוכים". ונראה ברור שכונת הרשב"א שכל שהיתה הסמיכה בארץ ודאי שהיו באים גם לחו"ל דיינים סמוכים מא"י כדי שלא יבטלו שם דיני קנסות מישראל. אלא שדברי הרשב"א קשים הם מצד אחר, שמה מקום לספק אם היו באותה שעה סמוכים, הלא מעשה זה ה"י בפני רב יוסף, והרי ר' הלל הזקן ה"י בזמן אב"י ור"ב שהיו לאחר רב יוסף, והוא קידש המועדים לדורות, והרי לזה צריך סמוכים (ב"ב קכ"א). וכן מפורש ברמב"ם (קידוה"ח פ"ה ה"ג) „וכן בימי הגמרא, עד ימי אב"י ור"ב, על קביעת א"י היו סמוכים". ומקור לדבריו מציין הרשב"א מר"ה (כ"א) „ר"ב הוה רגיל דהוה יתיב בתעניתא תרי יומי זימנא חדא אישתכח כות"י, משמע שבימיו היו מקדשים עפ"י הראיה.

וכן אינני מבין במה מתרץ הרשב"א קושיתו עפ"י הרמב"ם, אם ר"ל שנתחדש הסמיכה בא"י ע"י הסמכת כל חכמי א"י שוב חזרת הקושיא שא"כ אפשר היה לדון ע"י דיינים אלה גם בחו"ל. שהרי נראה פשוט שכשמתחדשת הסנהדרין עפ"י דרכו של הרמב"ם, וכפי שבאופן זה תחודש בעתיד ודאי יה"י להם כל תוקף של

סנהדרין גם אם יצאו לחר"ל, שהרי בזה יקוים הכתוב „ואשיבה שופטיך ככרא שונה“⁴.

המהר"י בי רב הבין הכונה שע"י שיעלה התובע לא"י יעורר את החכמים לחדש את הסמיכה (דף ס"ג), אבל זה תמוה מאד, וכי בא"י עצמה לא היו דיני קנסות ולמה היו מחכים למה שיבא אחד התובעים מחר"ל בכדי להתעורר על ידו לחדש את הסמיכה, וצ"ע.

ולעצם קושית הרשב"א ה"י נראה לי שבפשיטות, שאף בזמן שהיו סמוכים בארץ מ"מ כנראה לא היו מצויים לצאת לחר"ל, כי מוצאים אנו בכמה מקומות בגמרא שלא היו מצויים סמוכים בבבל, ולדוגמא סנהדרין (ל"א): דיני קנסות היה ובבבל. לא דייני דיני קנסות, ועוד. וכן ע"י בשט"מ שם שתירצו באופנים שונים. יא. עצם יסוד הרמב"ם שהוא נבנה על ההנחה שחידוש הסנהדרין יקדם לבוא המשיח מוכח מתוך סדר ברכת שמר"ע שתקנו אנשי כנה"ג שהיו ביניהם גם אחרוני הנביאים. שהרי מבואר בגמרא (מגילה י"ז) שנשמכה ברכת השיבה שופטינו לקיבוץ גלויות משום שכיון שנתקבצו גלויות נעשה דין ברשעים ומתקיים הכתוב ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיד, ועל ידי כך מתקיים גם המשכו „ואשיבה שופטיך ככרא שונה“. ורק לבסוף אמרו שכיון שנבנית ירושלים בא דוד. הרי בפירוש שביאת המשיח היא לאחר חידוש הסנהדרין.

הרלב"ח אמנם דוחק עצמו לומר שלכך כוללים ברכת השיבה שופטינו אחר קיבוץ גלויות משום „שגם הם ילכו בדרכיו ויעשו משפט ברשעים“. ומסתייע לזה מנוסח ברכת הבינו שכנגד ברכת השיבה שופטינו נאמר שם „והתועים בדרכך ישפטו“ הרי שלא הזכירו כלל השבת השופטים (שם דף ע"א). אבל פלא שלא הרגיש בדבר שרש"י שם הביא פירוש שהכריע כמותו: „ל"א והתועים במשפט על דעתך ישפטו, השיבם ללמד לשפוט כדבריך וכן נ"ל וכן בה"ג (ברכות כ"ט). וברור שכונת רש"י שהכריע כלשון זה הוא משום שהוא מתאים באמת לברכת „השיבה שופטינו“ (וכ"כ המהרש"א שם וגם רבינו יונה פירש שקרוב לזה עיי"ש). ולשון הב"י בענין זה (א"ח סי' ק"י): „והתועים שהם ישראל וכו' יהי רצון שישפטו על דעתך שהם משפטי התורה וזה ודאי יהיה על ידי ששיב שופטינו ככרא שונה ויעצינו כבתחלה“. הרי הדברים מפורשים באופן זה, שאין מזה שום סיוע לרלב"ח. עוד הוסיף שם הרלב"ח על סמך הנחתו שהרמב"ם חזר בו בסוף ימיו ממה שהיה פשוט בעיניו בפיה"מ „דגם שנראה כן מדברי חז"ל ומפשטי הכתובים, לפי שלדעתו ז"ל סדר רוב אותם דברים העתידיים. נעלם מן הכל ואפילו מהם, וכמו שכתב בפרק י"ב מהו מלכים, ולכן כתב שהדבר צריך הכרע“ (שם דף ע"א). אבל המעיין יראה שהרמב"ם לא כתב דבריו בה' מלכים אלא לענין השתלשלות מאורעות הגאולה, אבל לא על חידוש הסנהדרין לפני ביאת המשיח, שבזה הדברים ברורים כבר ע"י דברי הנביאים כלשון הרמב"ם בפיה"מ „שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא“. וכן כתב באופן ברור בה' סנהדרין (פי"ד, הי"ב ומקורו בגמרא ר"ה ל'). „וקבלה היא שבטבריה עתידין לחזור תחלה ומשום נעתקים למקדש“. ומזה נראה

(4) בהערה זו כבר עמד הרב ש. אפרתי („סיני“ ה—י חש"י. עמ' רס"ג). ולהסברת החילוק הנ"ל וכן למקורו בדברי הרמב"ם ע"י במאמרנו „בעקבות הדיונים“. העורך

ודאי שתחודש הסנהדרין עוד לפני בא המלך המשיח שאל"כ אינו מובן למה תחזור סנהדרין לטבריה ולא לירושלים, שהרי גם ירושלים עתידה להבנות קודם מלכות דוד (ירוש' מע"ש פ"ה ה"ב ורש"י מגילה י"ח). וברור מזה שסמכויות הסנהדרין לא יבואו להם בב"א, שכל זמן שלא ישובו ללשכת הגזית הרי לא ידונו די"נ, ומ"מ תתחדש הסנהדרין ורק אח"כ תעתק לירושלים ואז תהי' בסמכות מלאה.

ויוצא מזה שאין שום יסוד לומר שחז"ל קבעו סדר הברכות שלא מתוך ידיעה וחישוב מדוקדק של סדר המאורעות, וודאי דבריהם בתכלית הדיוק והידיעה והם ברוח קדשם חזו את השתלשלות הדברים וקבעו שחידוש הסנהדרין יהיה לפני בא המלך המשיח. והם שיפעלו במשפטי צדקם לקרב את הזמן שיתגלה לנו ויביא את הגאולה השלימה.

סוף דבר, דברי הרמב"ם מורים כפי שנקטו בו חכמי צפת, והיו הדברים ברורים לרמב"ם לא מסופקים ולא צריכים הכרע.

והשי"ת יאיר עינינו בתורתו, וישיב לנו משפט צדקתו, ויקרב קץ גאולתו ב"ב.